

Czynniki determinujące rozwój słownictwa uczniów w młodszym wieku szkolnym

Język jest głównym narzędziem porozumiewania się społecznego oraz narzędziem pojęciotwórczym, służącym do formułowania myśli. „Zasób słownictwa uczniów jest jednym z podstawowych warunków posługiwania się językiem. Bogaty słownik oraz umiejętne operowanie nim w toku wypowiedzi może być wskaźnikiem ogólnego zasobu czynnego słownictwa, a także wskazywać pośrednio na ogólną sprawność językową ucznia.”(B. Czelakowska, 1996).

Liczne badania potwierdzają, że rozwój słownictwa dzieci zależy od różnych czynników. S. Szuman twierdzi, że zasób słownictwa zależy nie tylko od szkoły ale również od:

- wrodzonej bystrości umysłu dziecka, od jego umysłowej ciekawości, spostrzegawczości, zainteresowań, uwagi i pamięci, a również od jego pilności i wytrwałości;
- od środowiska, w którym dziecko żyje i wychowuje się, a które w dużej, średniej, małej lub niedostatecznej ilości zaopatruje umysł dziecka we wrażenia i przeżycia, w rzeczy i obrazy, które można zobaczyć, zaobserwować i poznać, w wiadomości, które można sobie przyswoić.

B. Wilgocka-Okoń, do czynników warunkujących rozwój treści wyobrazeniowo - pojęciowych dzieci w wieku wczesnoszkolnym zalicza: wrodzone zdolności, środowisko najbliższe dziecka (rodzina, środowisko lokalne), środowisko społeczne (przedszkole, szkoła i inne zakłady wychowawcze), środki masowej informacji.

Według J. Malendowicza na rozwój wyobrażeń i pojęć a w konsekwencji i na rozwój ich słownictwa, mają wpływ - poza szkołą - różne czynniki, głównie warunki środowiskowe zwłaszcza środowisko rodzinne, jego poziom, warunki kulturowe i atmosfera w nim panująca.

Wzrost słownictwa zależy również od „ogólnej sprawności umysłowej dziecka, od właściwości jego procesów poznawczych oraz od środowiska i wychowania, w tym także sytuacji dziecka w rodzinie” (M.Przetacznik, 1985).

Ogół czynników determinujących rozwój słownictwa możemy podzielić na grupy:

- a) czynniki wewnętrzne odnoszące się do osobowości ucznia, od których zależy między innymi: stan zdrowia fizycznego i psychicznego, poziom

umysłowy (pamięć, uwaga, spostrzegawczość), rozwój emocjonalny, uzdolnienia kierunkowe.

- b) czynniki zewnętrzne to m.in. środowisko rodzinne, środowisko szkolne, środowisko lokalne, środki masowego przekazu, grupy rówieśnicze, infrastruktura środowiska zamieszkania.

Wszystkie wymienione przeze mnie czynniki w różnorodny sposób wpływają na zasób słownictwa. Nie sposób jest opisać znaczenia ich wszystkich, dlatego też zwrócę uwagę na te, które najczęściej wymieniane są przez pedagogów. Należą do nich warunki w jakich żyją i mieszkają uczniowie, czyli warunki środowiskowe.

Im wyższa jest wartość środowiska, w którym dziecko spędza swoje życie, tym wyższy jest stopień jego osiągnięć w dziedzinie zdobywania wiedzy. Szczególnie ważne dla kształtowania się osobowości dziecka jest jego środowisko rodzinne i panująca w nim atmosfera kulturowa. Co dziecko wyniesie z kręgu swojego rodzinnego środowiska, to będzie przejawiać się w ciągu dalszego jego życia.

Wpływ rodziny na rozwój mowy u dzieci uzależnić można od:

- „ilości czasu poświęconego na rozmowy z dzieckiem;
- zasobu słownictwa dorosłego otoczenia;
- zróżnicowania treści rozmów i słownika;
- poziomu rozmów;
- kultury językowej;
- czytelnictwa w rodzinie i udziału w nim dziecka;
- dostępu dziecka do dóbr kulturalnych;
- atmosfery oddziaływań wychowawczych” (I. Tarkowska, 1987).

J. Pieter w badaniach środowiska bierze pod uwagę kulturę językową rodziny, w której dziecko się wychowuje. Uważa, że stan kultury językowej w domu wywiera wpływ na kulturę językową dziecka, a tym samym na rozwój językowy. Rodzina, której słownik jest dość bogaty, może w dużej mierze przekazywać go własnym dzieciom. I odwrotnie, rodzice operujący słownikiem ograniczonym, związanym z trybem ich życia, warsztatem ich pracy, niewiele mogą pomóc dzieciom w bogaceniu słownictwa.

Te możliwości, jakie mogą istnieć dla rozwoju słownictwa, wskazują jak różnorodny może być wpływ rodziny na tworzenie się wyobrażeń i pojęć, na rozszerzanie się doświadczeń dzieci. O jakości tych wpływów decydować mogą takie czynniki, jak: wykształcenie rodziców, praca zawodowa, zainteresowania kulturalne, właściwa opieka wychowawcza nad dzieckiem, warunki materialne oraz możliwości korzystania ze środków masowej informacji.

We współczesnym świecie wpływy środowiskowe, zderzają się z nowymi bodźcami rozwojowymi, których nośnikami są środki masowego przekazu informacji. Do tych środków zaliczyć można zarówno prasę, telewizję, radio,

film, jak też reprodukcję dzieł plastycznych, nagrania muzyczne, plakaty, architekturę.

Wśród wszystkich determinantów rozwoju słownictwa dziecka na szczególną uwagę zasługuje środowisko szkolne. W szkole język ucznia staje się przedmiotem świadomego kształcenia. To kształcenie odbywa się nie tylko w procesie nauczania poszczególnych przedmiotów, ale również pod wpływem całej organizacji pracy szkolnej. Na tę organizację składa się wiele czynników.

Jest rzeczą oczywistą, że szkoła, jej wielkość, wyposażenie w sprzęt i pomoce naukowe oraz metody pracy samego nauczyciela mają wpływ na zasób słownictwa uczniów. To właśnie w szkole język dziecka staje się przedmiotem świadomego kształcenia.

Zadaniem nauczyciela jest organizowanie wielostronnego uczenia się dzieci, stwarzanie warunków do jego efektywnego przebiegu, poprzez stosowanie różnorodnych ćwiczeń słownikowych, metod nauczania i środków dydaktycznych.

Głównym zadaniem szkoły jest wyuczenie wszystkich dzieci języka ogólnonarodowego, aby mogły korzystać z powszechnych źródeł informacji, miały dostęp do kultury i bogactwa całej spuścizny ogólnonarodowej.

Nieumiejętnie zorganizowany proces dydaktyczno-wychowawczy może stać się przeszkodą w realizacji tego zadania.

Bibliografia:

1. Czelakowska D.: Twórczość a kształcenie języka dzieci w wieku szkolnym, Kraków 1996.
2. Malendowicz J.: O poprawności pisemnej wypowiedzi uczniów kl. I-IV, Warszawa 1974.
3. Pieter J.: Poznawanie środowiska wychowawczego, Wrocław 1960.
4. Przetacznikowa M.: Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego, Warszawa 1985.
5. Szuman S.: O rozwoju języka i myślenia dziecka, Warszawa 1968.
6. Wilgocka-Okon Z.: Zasób umysłowy dzieci dawniej a dziś, Warszawa 1967.

